

Natural history museology in Ukraine: 10 years of activity as a network and scientific conferences

Igor Zagorodniuk¹, Eleonora Korol¹, Kateryna Ocheretna²

¹ National Museum of Natural History, NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

² Kyiv-Pechersk Lyceum No. 171 'Lider' (Kyiv, Ukraine)

article info

key words

natural history collections, history of museums, databases, knowledge dissemination, natural history museum

correspondence to

Igor Zagorodniuk; National Museum of Natural History, NAS of Ukraine; 15 Bohdan Khmelnytsky Street, Kyiv, 01030 Ukraine;
e-mail: zoozag@ukr.net;
orcid: 0000-0002-0523-133X

article history

Submitted: 27.06.2021. Revised: 19.11.2021. Accepted: 20.11.2021

cite as

Zagorodniuk, I., E. Korol, K. Ocheretna. 2021. Natural history museology in Ukraine: 10 years of activity as a network and scientific conferences. *GEO&BIO*, 21: 3–12. [In Ukrainian, with English summary]

abstract

The series of conferences 'Natural History Museology in Ukraine', launched in the autumn of 2009, celebrated its tenth anniversary in 2019. Ten years after its beginning, the fifth meeting of the conference cycle was held. The series of conferences was initiated by the Natural History Section of the Ukrainian branch of ICOM, and the main organizers of the first and all subsequent meetings were scientists from two academic museums — the State Museum of Natural History NAS of Ukraine (Lviv) and the National Museum of Natural History NAS of Ukraine (Kyiv). During these 10 years, five full-scale conferences were held: three in Kyiv, one in Kaniv, and one in Kamianets-Podilskyi. Traditionally, the conference is organized in autumn with an average interval of two years on topics related to scientific and educational activities and to the past of natural history museums. An overview of these conferences, their topics, dates, venues, and proceedings is presented. A detailed description of the events of the fifth conference held in Kyiv at the National Museum of Natural History of the National Academy of Sciences of Ukraine is given. Thirty-nine participants took part in this conference during the two full days of its work (the 7th and 8th of October), of which 20 made oral presentations, and a total of 80 articles were published. The most important events of the conference included a solemn session on the occasion of the 100th anniversary of the Zoological Museum of the All-Ukrainian Academy of Sciences (1919/1921–1934), which became one of the predecessor museums of the modern NMNH, a scientific session themed 'Study and preservation of collections', a session on 'exhibition activities', and a round table on the topic 'Databases as tool for working with natural history collections'. The proceedings of the fifth conference were published as part of a series of publications titled 'Natural History Museology', which was initiated on the occasion of the fifth meeting and in order to link all previous editions with different (albeit similar) titles into one cycle. The edition is registered in the NAS of Ukraine as both printed and electronic publication with respective ISBNs for the entire series and the current fifth issue.

© 2021 I. Zagorodniuk, E. Korol, K. Ocheretna; Published by the National Museum of Natural History, NAS of Ukraine on behalf of *GEO&BIO*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY-SA 4.0), which permits unrestricted reuse, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

Природнича музеологія в Україні: 10 років діяльності у форматі мережі та наукових конференцій

Ігор Загороднюк, Елеонора Король, Катерина Очеретна

Резюме. Серія конференцій «Природнича музеологія в Україні», що була започаткована восени 2009 року, 2019 року відзначала свій десятирічний ювілей. Рівно через 10 років від цього початку і було проведено п'яту зустріч цього конференційного циклу. Цикл конференцій започатковано Природничою секцією Українського відділення ІКОМ, а головними організаторами першої і всіх наступних зустрічей виступили науковці двох академічних музеїв — Державного природознавчого музею НАН України (Львів) та Національного науково-природничого музею НАН України (Київ). За ці 10 років проведено п'ять повноформатних конференцій: три в Києві, по одній у Каневі та Кам'янці-Подільському. Традиційно конференція проводиться восени з середнім інтервалом у два роки за тематикою, що пов'язана з науковою і просвітницькою діяльністю та історією природничих музеїв. Подано огляд цих конференцій, їхньої тематики, дат та місць проведення, збірників їхніх праць. Представлено детальний опис подій 5 конференції, що проходила в Києві в Національному науково-природничому музеї НАН України. У цій конференції за два повні дні її роботи (7 та 8 жовтня) взяли участь 39 учасників, з них 20 учасників — з усними доповідями; у збірнику праць конференції опубліковано 80 статей. Найважливішими подіями конференції стали три — урочиста сесія з нагоди 100-річчя від часу створення Зоологічного музею ВУАН (1919/1921–1934), що став одним із музеїв-попередників сучасного ННПМ, наукова сесія «Дослідження та збереження колекцій», сесія «експозиційна діяльність» та круглий стіл «Бази даних як інструмент для роботи з природничими колекціями». Збірник праць п'ятої зустрічі видано в серії видань «Природнича музеологія», яку зареєстровано з нагоди п'ятої зустрічі і задля зв'язування цього всіх попередніх видань, що мали різні (хоч і подібні) назви, в один цикл. Видання зареєстроване в НАН України у подвійному статусі — як друковане та електронне, з відповідними ISBN, як для всієї серії, так і поточного п'ятого випуску.

Ключові слова: природничі колекції, історія музеїв, бази даних, поширення знань, природничий музей.

Адреса для зв'язку: І. Загороднюк; Національний науково-природничий музей НАН України, вул. Богдана Хмельницького, 15, Київ, 01054 Україна; e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

Вступ

Цикл конференцій «Природнича музеологія» започатковано восени 2009 р. науково-практичною конференцією «Природнича музеологія: теорія та практика» у Кам'янці-Подільському (17–18 вересня). Ініціатором виступила Природнича секція ІКОМ-Україна (Український національний комітет Міжнародної ради музеїв — Ukrainian National Committee of the International Council of Museums), а практично реалізацією проекту цієї зустрічі займалися 4 установи — Державний природознавчий музей НАН України (ДПМ), Кам'янець-Подільський національний університет, Міська рада Кам'янця-Подільського та Національний природний парк «Подільські Товтри» (Natural... 2009). Головою оргкомітету конференції став Юрій Чернобай, тогочасний директор ДПМ.

Огляд попередніх конференцій представлено в матеріалах 4 та 5 зустрічей (Zagorodniuk 2015, 2019). Підсумки 4 конференції представлено на сторінках «Вісника ННПМ» (Chervonenko 2015), враження від 5 конференції опубліковано її учасниками (Merzlikin 2019). Тут наведено огляд всіх подій 5 конференції, що відбулася 7 та 8 жовтня 2019 року в Національному науково-природничому музеї НАН України (ННПМ) під назвою «Природничі музеї в Україні: становлення та перспективи розвитку». Всі конференційні події 2019 року відбувалися в центрі м. Києва, в будівлі ННПМ, переважно в його конференц-залі (5 поверх будівлі) та в залах зоологічного відділу Музею (4 поверх будівлі).

Про цикл конференцій та серію видань

Конференції з питань природничої музеології первинно сформувалися як ініціатива Юрія Чернобая, директора Державного природознавчого музею та голови Природничої секції ІСОМ-Україна (див. передмову і попередні публікації: Zagorodniuk 2015, 2019). Перша конференція пройшла в Кам'янці-Подільському в місцевому педагогічному університеті та НПП «Подільські Товтри», а в її ідею покладено «проведення регулярних методичних семінарів природничих музеїв» з метою поширення природничих знань і «формування локальних і регіональних екомереж», що відзначено у передмові до збірника праць першої зустрічі (Chernobay 2009).

Власне, тому перша та наступна (II) зустрічі були в заповідних об'єктах (НПП «Подільські Товтри» та Канівський природний заповідник), а їхніми співorganizаторами були вищі, власне Кам'янець-Подільський педагогічний університет та Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Датою старту цієї роботи можна вважати перший день роботи першої конференції — 17 вересня 2009 р.

Восени 2019 р. нова вже 5 конференція сталася акурат на 10-річчя першої зустрічі. Формально це означало, що ці конференції проходили раз на два роки і, як планувалося, мали відбуватися на заповідних об'єктах, проте життя внесло корективи: паузи суттєво змінювалися (від 1 до 4 років), а місця проведення обмежувалися конференц-залами музейних установ. Зникла й вихідна ідея зміни локацій — всю активність на себе взяв ННПМ, власне його відділ музеології.

За спогадами Ю. Чернобая (особ. повід.), вихідною ідеєю було саме проведення виїзних конференцій — поза великими містами, в заповідних об'єктах, де всі учасники є рівними учасниками, гостями, де є попит на природничі знання і де науковці активно діляться своїми знаннями з практиками і реалізують на практиці свої ідеї.

Серед таких ідей були участь у проектах розвитку екомережі, включно з мережею просвітницьких центрів. Однією з них за підсумками першої конференції стало створення музейного осередку в Кам'янці. Після Кам'янця в планах організаторів конференцій були зустрічі в Херсоні, Одесі, Луцьку, де розташовані відомі регіональні музеї і визначні об'єкти ПЗФ. Ідея коеволуції музеїв та соціуму неодноразово піднята у працях засновника цього циклу конференцій Ю. Чернобая (Chernobay 2019 та ін.).

Оскільки кожна конференція з природничої музеології мала власну назву і по суті нумерація конференцій була умовною, непослідовною і не відбита в назвах частини з них, а конференції і збірники стали регулярними, виникла потреба в упорядкуванні їхніх назв. Звісно, нумерувати конференції з різними назвами було неможливо¹.

Приклади назв конференцій та збірників їхніх праць наведено в табл. 1. По суті, конференції були розрізненими і не мали спільної назви, що було запропоновано лише 2015 р. і зреалізовано 2019 р.

У звіті про Четверту конференцію (2015 р.), що мала назву «Природничі музеї та їхня роль в освіті та науці», автором звіту про ту конференцію було висловлено ідею об'єднати всі подібні конференції та збірники їхніх праць їх під спільною назвою, подібною до назви першої з них (табл. 1) — Конференції циклу «Природничі музеологія» (Zagorodniuk 2015). І у доповнення до такої спільної назви прибрати з неї уточнення про «науково-практичну» конференцію як загалом неоднозначне поняття, проте позначити в статусі «міжнародна» та «наукова».

¹ Наприклад, при організації IV конференції, що мала назву «Природничі музеї та їхня роль в освіті та науці», стало перешкодою те, що попередніх конференцій з такою назвою не було (див. табл. 1). Тому нумерувати конференції й видання їхніх праць було проблемою.

Таблиця 1. Дати, місця проведення та тематика конференцій циклу «Природнича музеологія»
 Table 1. Dates, venues, and topics of conferences of the series 'Natural History Museology'

№	Рік (дата)	Повна назва	Місце проведення*
I	2009 (17–18.09)	[I] Науково-практична конференція ІСОМ-Україна «Природнича музеологія: теорія та практика»	м. Кам'янець-Подільський (ПТ)
II	2012 (11–14.09)	II Міжнародна науково-практична конференція ІСОМ України «Сучасні аспекти природничої музеології»**	Київ, Канів (ННПМ та КПЗ)
III	2013 (24–25.10)	III науково-практична конференція музейників-природничників «Практичні питання природничої музеології»***	Київ (ННПМ)
IV	2015 (27–30.10)	IV Міжнародна наукова конференція «Природничі музеї та їхня роль в освіті та науці»****	Київ (ННПМ та КНУ)
V	2019 (7–8.10)	V Міжнародна наукова конференція «Природничі музеї в Україні: становлення та перспективи розвитку»	Київ (ННПМ)

* Скорочення назв установ: ННПМ — науково-природничий музей НАН України, КНУ — Київський національний університет імені Тараса Шевченка (геологічний факультет), КПЗ — Канівський природний заповідник, ПТ — Національний природний парк Подільські Товтри (за активної участі ДПМ та інших установ, див. «вступ»).

** На відміну від першої зустрічі (2009 р.), що не мала в назві номеру, друга зустріч (2012 р.) у збірнику праць названа так: «Сучасні аспекти природничої музеології. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції 11–13 вересня 2012 р. Київ-Канів».

*** Інформація «III науково-практична конференція» слідує з бібліографії на звороті титульної сторінки, а дописка «... музейників-природничників» — з резюме збірника; в заголовку збірника праць зазначено «До 95 річчя Національної академії наук України. Практичні питання природничої музеології (Київ, 24–25 жовтня 2013 р.). Матеріали конференції».

**** У геологічній частині («частина 1») трудів конференції номер її не зазначено («Природничі музеї та їх роль в освіті і науці. Матеріали Міжнародної наукової конференції 27–30 жовтня 2015. Частина I»), проте в біологічній (частина 2) він був внесений, а дати в заголовку опущено і сам заголовок подано більш стисло, без «та їх ...» («Природничі музеї: роль в освіті та науці. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції. Частина II»).

На круглому столі щодо підсумків конференції 2015 р. було вирішено також, що конференції цього циклу доречно проводити раз на два роки, по можливості міняючи щоразу місце проведення за циклом відповідно до місць (по суті міст) розташування провідних установ — ННПМ (Київ), ДПМ (Львів), МПХУ (Харків), ЗМОНУ (Одеса). Відповідно, наступну (5) конференцію планували провести у Львові, наступну в Харкові, потім в Одесі. Проте через економічні негаразди зустріч в ДПМ (запланована на 2017 р.) була відкладена на невизначений час, наступна зустріч в МПХУ (запланована на 2019 р.) так само «зависла». Тому ініціативу організації нової зустрічі взяла на себе установа, яка проводила останню конференцію, — ННПМ, а саме відділ музеології ННПМ.

Формальним приводом для проведення 5 конференції з питань природничої музеології стало 100-річчя з часу заснування Зоологічного музею УАН — одного з кількох попередників ННПМ, установи, яка існувала у 1921–1934 роках² і частина фондів якої з часом стала фундами сучасного ННПМ. Цю ювілейну подію було винесено у підзаголовок конференції та відзначено в резюме тому з її працями.

² Існує точка зору про 1919 рік, але наявні документи засвідчують тільки наміри організації музею, порушені подальшою денікінською окупацією Києва. Фактичні дані свідчать про те, що Зоологічний музей ВУАН як установа зі штатними співробітниками почав діяти лише 1921 р. (як і Ботанічний кабінет ВУАН). Власне тому навесні 1941 року — з нагоди його 20-річчя — і було проведено наукову конференцію, що відзначено в архівах стосовно життя й діяльності тогочасного керівника Зоологічного музею С. Парамонова (Sharoval 2016). На той час (тобто у 1941 р.) музей існував вже як складова Інституту біології та зоології ВУАН (1934–1936) та АН УРСР (1936–1939), надалі Інституту зоології АН УРСР (1939–1941) тощо.

Попри численні суперечки, пов'язані з відсутністю базової установи конференцій або відповідної спілки, а також через надмірну паузу, що тривала вже 4-й рік (з 2015), було вирішено провести наступну конференцію на базі ННПМ у 2019 році і назвати її П'ятою конференцією циклу «Природнича музеологія». Цю ідею врешті зrealізовано і при впорядкуванні збірника наукових праць, які тепер мають таку саму назву — «Природнича музеологія». За ініціативою ННПМ відповідну реєстрацію серії видань проведено восени 2019 р. і матеріали 5-ї конференції видано як 5-й випуск серії «Природнича музеологія» з відповідними ISBN: серії та випуску (окремо як електронних та друкованих видань).

Тематика 5-ї конференції

За задумом організаторів, конференція за два дні своєї роботи мала на меті розглянути 5 напрямків розвитку природничих музеїв. За інформаційним листом, такими напрямками є (International... 2019):

- 1) сторінки історії: визначні природничі колекції, їхні фундатори та створення перших музеїв;
- 2) збереження, облік та музеєфікація природничих об'єктів; нові інструменти обробки, пошуку та організації музейних колекцій;
- 3) менеджмент та маркетинг сучасного природничого музею;
- 4) розробка та впровадження нових технологій для формування сучасної експозиції у природничих музеях;
- 5) музейна педагогіка як системна складова у вихованні екоцентричної свідомості суспільства.

Практичне наповнення програми темами доповідей учасників виявилось іншим плюс урочиста частина та звітна сесія відділу зоології ННПМ тривали фактично весь перший день. Тому програму міняли на ходу. На практиці вийшло дещо інакше — 2/3 матеріалів у збірнику праць і доповідей на сесіях було присвячено історії і сучасному стану зоологічної частини ННПМ. Це було пов'язано з двома факторами: присвятою конференції 100-річчю заснування Зоологічного музею УАН та високою активністю саме зоологів ННПМ та частини суміжних установ, співробітники яких проявили інтерес до цієї конференції.

На відміну від попередньої (IV) конференції, де домінувала геологічна складова, на п'ятій конференції (2019 р.) явно переважала зоологічна компонента, з інших галузей природознавства було три геологічні доповіді, дві ботанічні та одна палеонтологічна.

Організатори, учасники та гості

«Великий оргкомітет» включав 15 осіб. Основну частину турбот взяла на себе робоча група (РГ), сформована на базі відділу музеології та науково-технічної інформації ННПМ за участі дирекції та співробітники відділу зоології ННПМ. Основні турботи з організації взяли на себе: І. Ємельянов, О. Червоненко, Е. Король, Ю. Комар, І. Загороднюк, З. Баркасі, А. Малюк. Програму готувала Е. Король, збірник праць — І. Загороднюк. Реєстрацією учасників завідували М. Коробченко та Г. Клочко.

На урочисту сесію прийшли численні гості, які представляли Президію НАН України (акад. В. Кошечко, В. Палій, Є. Рут'ян), Бюро Відділення загальної біології НАН України (акад. В. Радченко, акад. О. Романенко, чл.-кор. М. Кучук, С. Приваліхін) та суміжні установи біологічного профілю³. Академіки В. Кошечко та В. Радченко прийшли з цілим стосом подяк, грамот та нагород, що були вручені співробітникам ННПМ.

³ Серед останніх — директори та провідні науковці таких установ НАН України, як: Інститут еволюційної екології (акад. В. Радченко та ін.), Інститут зоології ім. І. Шмальгаузена (чл.-кор. І. Акімов та чл.-кор. В. Корнеєв, В. Корнюшин, В. Харченко, С. Межжерін, Т. Кузьміна, В. Іванова, Г. Городиська та ін.), Інституту гідробіології (чл.-кор. С. Афанасьєв), Інституту ботаніки ім. М. Холодного (чл.-кор. С. Мосякін та чл.-кор. П. Царенко, О. Виноградова, Н. Шиян, М. Шевера та ін.), Державний природознавчий музей (Т. Яницький, В. Різун), а також Зоологічний музей КНУ (М. Біляшівський) та Музей природи ХНУ (Л. Резніченко).

Рис. 1. Учасники конференції 2019 року: вгорі — колективне фото в холі біля конференційної зали, внизу ліворуч — група учасників конференції після екскурсії музеєм, внизу праворуч — на круглій столі з питань ведення баз даних про колекції (у першому ряду М. Біляшівський, Т. Яницький, О. Мартинов, в глибині — Л. Резніченко та О. Червоненко). Фото І. Загороднюка.

Fig. 1. Participants of the 2019 conference: top — a collective photo in the lobby near the conference hall, bottom left — a group of conference participants after a tour in the museum, bottom right — at a round table on collection database management (in the first row left to right M. Bilyashivsky, T. Yanitsky, and O. Martynov, in behind — L. Reznichenko and O. Chervonenko). Photo by I. Zagorodniuk.

Урочиста частина та сесія з історії Зоологічного музею УАН

Вітальна частина (7.10.2019) тривала першу половину першого дня конференції й включала три події: 1) реєстрацію і представлення учасників, 2) вітальні промови з роздачею грамот, 3) лекційну сесію з нарисами з історії Зоологічного музею УАН (ЗМ УАН) та його похідних. Модераторами вітальної сесії виступив Ігор Ємельянов та В. Кошечко.

Серед доповідей першої сесії, представленої історії створення Зоологічного музею УАН, вирізнялися такі: «Зоологічний музей у структурі Національного науково-природничого музею НАН України та його роль у пропаганді природничих знань» (І. Ємельянов), «До історії будівництва сучасної експозиції Зоологічного музею» (Л. Маніло) та «35 років розбудови Зоологічного музею під керівництвом члена-кореспондента НАН України, професора М. М. Щербака (1963–1998)» (В. Песков).

Наступну робочу сесію першого дня (7.10.2019) було присвячено деталізації історії зоологічних досліджень в ЗМ УАН та в ННПМ, її модерували по черзі зоологи ННПМ Л. Маніло, О. Мартинов, В. Песков та О. Червоненко. Серед доповідей першої частини — інформація про колекції та експозицію сучасного відділу зоології ННПМ: «Зоологічний музей на початку ХХІ ст.» (І. Доценко), «До історії формування наукових фондів зоологічного відділу ННПМ» (О. Мартинов), «Відділ зоології ННПМ: сьогодні і перспективи розвитку» (В. Песков).

Історична частина сесії включала такі доповіді: «Віктор Петрович Шарпило (1933–2005): життя та діяльність» (В. Корнюшин, Е. Король, О. Лісіцина), «Науково-експозиційна діяльність Житомирського обласного краєзнавчого музею: досвід з палеонтологічною експозицією в Словечному» (М. Весельський), «Сторінки створення та етапи розвитку Ботанічного музею Національного науково-природничого музею НАН України (1921–2019)» (В. Новосад, О. Щербакова, К. Новосад), «Зоологічний музей Академії наук України за 100 років: статуси, підпорядкування, керівники» (І. Загороднюк, К. Очеретна), «Національний зоологічний музей Української Держави: джерела створення» (М. Біляшівський).

Сесії другого дня

Фактично цей день став головним робочим днем конференції, вже без урочистостей, проте з великим різноманіттям доповідей. Модераторами сесій другого дня виступили З. Баркасі, І. Загороднюк (ННПМ), Л. Резніченко (МПХУ) та Т. Яницький (ДПМ); круглий стіл щодо баз даних та загальне обговорення підсумків конференції модерував І. Загороднюк.

Перша сесія мала назву «Дослідження та збереження колекцій» і включала 6 доповідей, зокрема «Музейні колекції як джерела даних у дослідженнях рідкісних видів тварин» (З. Баркасі), «Натураліст Йоганн Гохгут та його колекція жуків родини *Cryptophagidae* (Coleoptera: Cucujoidea)» (К. Очеретна), «Збереження палеонтологічного фонду Відділу геології Національного науково-природничого музею НАН України» (Г. Анфімова, Є. Науменко), «Червононогі молюски (Gastropoda) у фондах Національного науково-природничого музею НАН України» (О. Байдашніков), «Колекції Євдокії Решетник у теріологічних зібраннях Національного науково-природничого музею НАН України» (М. Коробченко), «Внесок Валентини Бібікової в розвиток відділу палеонтології Національного науково-природничого музею НАН України» (А. Вайбер).

Друга сесія була «гостьовою», на ній були представлені доповіді гостей ННПМ (12.00–13.00). Серед доповідей: «Мінералогічні колекції від фірми Krantz у Музеї природи Харківського національного університету» (Н. Боровська, Л. Резніченко), «Колекція ссавців Українських Карпат в експозиції зоомузею Ужгородського національного університету» (В. Рошко, А. Крон, О. Луговой), «Колекція жуків-златок (Buprestidae) Державного природознавчого музею НАН України» (Т. Яницький), «Вплив зоологічних досліджень на функціонування природничих музеїв в Кам'янці-Подільському» (М. Матвеев), «Способи використання наукових гербарних матеріалів у виставковій діяльності в Україні» (Н. Шиян).

Третя сесія «Поточні дослідження» включала 4 доповіді: «Колекція риб з басейну річки Південний Буг в Національному науково-природничому музеї НАН України» (А. Паньков), «Концепції виду в біології: музеологічний аспект та його розвиток в Україні» (І. Загороднюк), «Репрезентативність остеологічної колекції китоподібних та сирен Зоологічного музею Львівського університету» (К. Лесів, І. Шидловський), «Геологічні музеї просто неба та ідея створення такого музею в кар'єрі біля с. Бернашівка (Поділля)» (В. Гриценко, М. Решетник).

Четверта сесія «Експозиційна діяльність» включала 5 доповідей: «Музейний парк — осередок екологічного виховання» (В. Чопко), «Музейні експозиції та фонди як наочна база інноваційних методів викладання медико-біологічних дисциплін» (К. Новосад, О. Щербакова, В. Новосад, О. Старостенко), «Колекція Лайоша Вагнера у Гербарії Ужгородського національного університету та фондах Закарпатського обласного краєзнавчого музею» (Є. Андрик,

В. Сабадош, Р. Джахман, М. Шевера), «Музейна педагогіка як комплексна наукова дисципліна: досвід на базі Зоологічного музею ННПМ НАН України» (Г. Клочко), «Інтерпретація природи та культурної спадщини як методологічна основа інтерактивних навчальних програм Національного науково-природничого музею НАН України» (О. Коваленко, О. Червоненко, Ю. Комар).

Остання п'ята сесія — це круглий стіл «Бази даних як інструмент для роботи з природничими колекціями». Її модератором був І. Загороднюк, а дві постановчі доповіді зробили колеги з ДПМ та ННПМ: «Центр даних «Біорізноманіття України» — інструмент для роботи з природничими музейними колекціями» (В. Різун, Т. Щербаченко), «База даних відділу зоології Національного науково-природничого музею НАН України (на прикладі рептилій)» (А. Малюк).

Ця сесія викликала високу активацію учасників конференції, оскільки для багатьох практика ведення баз даних — це щоденна робота, яка займає значну кількість часу, а її організація залежить від низки вихідних установок, які в процесі роботи фактично не можна міняти. Тому важливими темами стали і організація баз даних, і можливості використання певних статистичних і картографічних надбудов, і доступ до баз даних різних дослідників, зокрема й тих, хто передає свої дані, а також проблема верифікації даних та облік (індексація) таких даних.

Обговорення та неофіційні частини

Обговорення підсумків конференції тривало як продовження круглого стосу з питань ведення баз даних. Фактично основним мотивом всіх виступів цієї заключної частини стали такі три: 1) потреба вивчення історії музеїв та природничих колекцій та аналізу найдавніших зразків, 2) важливість розвитку й уніфікації методик обліку природничих колекцій та їх введення в бази даних з метою інтегрального аналізу масивів даних, 3) важливість розвитку інтерактивних форм роботи з відвідувачами як форми заохочення до отримання та поширення природничих знань.

Неофіційні частини

Конференція мала в програмі низку акцій і демонстрацій, які не були аудиторними презентаціями. З них, окрім традиційних для подібних зібрань фотосесії та бенкету, варто відмітити три визначні події: 1) відкриття на «зоологічному» поверсі ННПМ нової експозиції «Великі плазуни», яка умістила колекцію опудал великих черепах, крокодилів, пітонів, 2) відкриття експозиційного куточка «Кабінет натураліста», в якому зібрано давню кабінетну атрибутику зоологів минулого, включно з оптикою, опудалами, мапами тощо, 3) відкриття поновленої «Галереї визначних науковців», представлену «іконостасом» із 9 очільників Зоологічного музею УАН різних часів та альбомом з понад 40 науковців, які зробили суттєвий внесок у розвиток зоологічних фондів та експозиції ННПМ.

Ця третя подія стала однією з найскладніших у процесі підготовки конференції через суттєві розходження у розумінні внесків різних дослідників в формування та розвиток музею (первинна версія скоріше була присвячена загалом зоологам російської імперії, СРСР та УРСР) і виразним сучасним зміщенням уваги до тих, хто розбудовував музей та поповнював його фонди. Значну увагу до цього поновлення, окрім адміністрації ННПМ і головного промотора оргкомітету О. Червоненко, приділили М. Біляшівський, І. Загороднюк та В. Раєвський, які обґрунтовували список «кандидатів» і формували проекти планшетів. Самі планшети оформила Ю. Комар.

Праці конференції та роздатковий матеріал

До початку роботи конференції відділом музеології було впорядковано збірник наукових праць, що включає 80 повідомлень 103 науковців з понад 50 установ. Задля підвищення статусу видання матеріали приймали не у формі «тез доповідей», а в форматі коротких повідомлень та

статей з відповідною атрибутикою (включаючи назву, афіліацію, резюме англійською мовою, ілюстрації, таблиці та бібліографію) та технікою підготовки, включно з відбором праць редколегією та повним циклом редакційної підготовки (жодних публікацій у авторській редакції, як і прийнято в ННПМ). Упорядники збірника — Елеонора Король та Ігор Загороднюк, науковий редактор — І. Загороднюк, мовний редактор — Золтан Баркасі, коректор — Катерина Очеретна.

Загальний обсяг збірника склав 324 сторінки, він включає 8 частин, у т. ч. передмову редактора, 6 основних розділів та інформаційний розділ. В рамках роботи над цим виданням вирішено питання оформлення цього та всіх попередніх збірників з матеріалами конференцій як серії з назвою «Природнича музеологія». Затверджено редколегію серії та поточного випуску; у видавничому відділі Президії НАНУ зареєстровано ISBN серії у форматі електронного (978-966-02-9025-9) та друкованого видань (978-966-02-8997-0), а також відповідні ISBN поточного випуску. Цим не тільки пов'язано попередні видання в один цикл, але й започатковано традицію видавати у тому ж ключі інші конференційні видання, а, можливо, й інші типи публікацій, включно з каталогами колекцій, контрольними списками біоти та кадастрами їхніх місцезнаходжень.

У продовженні цієї задачі з впорядкування інформації про видання з природничої музеології на вебсайті ННПМ поновлено сторінку збірників наукових праць і створено відповідну сторінку «Природнича музеологія» (автор І. Загороднюк). На цій сторінці представлено анотації, обкладинки і повнотекстові версії всіх п'яти видань серії, у т. ч. й збірник праць поточної П'ятої конференції (Proceedings... 2019).

Розвиваючи ідею інформаційного простору, оргкомітет конференції підготував для кожного учасника в доповнення до стандартних роздаткових матеріалів (блокнот, олівець, ідентифікатор, календар, програма) також «електронну папку учасника». Такою «папкою» стала флеш-карта (на 4 гб) з логотипом музею і написом «Національний науково-природничий музей», на якій представлено електронну версію тому «Природничої музеології» з матеріалами конференції та іншими корисними матеріалами. Наповнення флеш-карти (його і супровідний текст підготовлено І. Загороднюком та Ю. Комар) включає кілька добірок файлів, зокрема:

- 1) Добірку праць конференцій з природничої музеології (6 файлів),
- 2) Матеріали з музейної педагогіки (три збірники праць),
- 3) Монографії з музеології (три видання в електронних версіях, включно з навчальним посібником «Природнича музеологія» (Klymyshyn & Shydlovskyy 2017),
- 4) повнотексти журналу «Вісник Національного науково-природничого музею» (із 2018 р. як *Geo&Bio*) за 2010–2018 роки.

Післямова

Конференція 2019 р. показала, що в природничій музеології намітилися суттєві зрушення в бік розширення кола інтересів науковців, що нині не обмежується поповненням колекцій чи розвитком експозицій, але й присвячене науковому опрацюванню матеріалів, вивченню історії колекцій, розвитком інтерактивних форм взаємодії з відвідувачами, переведенням даних в електронні формати.

Насамкінець маємо згадати тих колег, які своєю турботою і копіткою працею сприяли успіху ювілейної конференції і по суті всього циклу конференцій, нашим колегам з відділу музеології та науково-технічної інформації ННПМ НАН України Оксані Червоненко, завідувачці відділу, головному промотору і активному учаснику II–V конференцій, Марині Комісаровій, Марині Коробченко, Юлії Комар, Золтану Баркасі, Тетяні Макаровій, Ларисі Міщенко та Володимиру Раєвському, зусиллями і найактивнішою участю яких готувалися програми, роздаткові і виставкові матеріали та збірники праць конференцій. Важливою і вагомою була й

участь наших колег з інших музеїв, зокрема й їхніх керівників та представників адміністрацій — Людмили Резниченко (Харків), Ігоря Шидловського, Юрія Чернобая, Володимира Різуна та Тараса Яницького (Львів), Миколи Біляшівського (Київ), Володимира Лобкова (Одеса). Маємо надію на нові зустрічі.

References

- Chervonenko, O. V. 2015. The current state and perspectives of natural history museums as research and educational centers. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **13**: 139–141. [In Ukrainian]
- Chernobay, Yu. 2009. Preface. *Natural Museology: Theory and Practice: Materials of the All-Ukrainian Conf. of the ICOM-Ukraine (Kamyanets-Podilsky, September 17–18, 2009)*. Lviv, Kamyanets-Podilsky, 3–4. [In Ukrainian]
- Chernobay, Y. M. 2019. The phenomenon of fragmentation and the paradigm of coevolution in a museum connection. *Natural History Museology. Volume 5*. Kyiv, 115–118. [In Ukrainian]
- International ... 2019. V International Scientific Conference 'Natural History Museums in Ukraine: Formation and Prospects for Development' (Kyiv 7–8.10.2019). Website: *Prostir.Museum*. <https://bit.ly/2JiJZps> [In Ukrainian]
- Klymyshyn, O. S., I. V. Shydlovskyy. 2017. *Natural History Museology: a textbook*. Ivan Franko Lviv National University, Lviv, 1–208. [In Ukrainian]
- Merzlikin, I. R. 2019. V International Conference 'Natural Museums in Ukraine: Formation and Prospects for Development'. *Prirodniči nauki (Sumy)*, **16**: 122–124. [In Ukrainian]
- Natural... 2009. Natural History Section. *Ukrainian National Committee of the International Council of Museums (website)* <http://icom.in.ua/sekciyi-isom-ukrayini/prirodnicha-sekcija/> [In Ukrainian]
- Proceedings ... 2019. Proceedings of conferences from the series "Natural History Museology". National Museum of Natural History, NAS of Ukraine. Website, URL: <https://bit.ly/3lFM96r> [In Ukrainian]
- Shapoval, A. I. 2016. *Documents of S. Ya. Paramonov in the collection of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: source study*. Vernadsky Natl. Library of Ukraine, of NAS of Ukraine, Kyiv, 1–352. [In Ukrainian]
- Zagorodniuk, I. 2015. Conferences and Proceedings of the Series 'Natural History Museology'. *Natural History Museums: The Role in Education and Science. Pt 2*. (Proceedings of the IV International Scientific Conference). NMNH NAS of Ukraine; Ed. by I. Zagorodniuk. Kyiv, 182. ISBN 978-966-02-7728-1. [In Ukrainian]
- Zagorodniuk, I. 2019. Conferences and proceedings of the series 'Natural History Museology'. *Natural History Museology. Volume 5*. NAS of Ukraine; National Museum of Natural History. Kyiv, 319–320. [In Ukrainian]